LAUSUNTO

Helsinki 3.6.2022

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNTA

Viite: HE 74/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi terveydenhuoltolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Asia: Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan asiantuntijakutsu ja lausuntopyyntö

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on yli 240 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä yli 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja:
erityisasiantuntija Kaarina Tamminiemi, kaarina.tamminiemi@soste.fi, puhelin 040 577 4614

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

LAUSUNNON KESKEINEN SISÄLTÖ

- SOSTE pitää tärkeänä hoitotakuulainsäädännön saattamista valmiiksi tämän hallituskauden aikana.
- Hoitotakuun toteutumiselle on luotava edellytykset purkamalla hoitojonoja ja kehittämällä nopeaa hoitoon pääsyä edistäviä toimintamalleja.
- SOSTE esittää terapiatakuuta koskevan kansalaisaloitteen mukaisten toimien liittämistä osaksi hoitotakuuta. Tämä edellyttää uutta pykälää, jonka muotoilusta SOSTE on tehnyt lausunnossaan ehdotuksen.
- Hoitotakuu ei juurikaan kohenna kuntoutusta tarvitsevien tilannetta. SOSTE ehdottaa kuntoutustakuuta koskevan valmistelun aloittamista esimerkiksi selvityksen tai rajatun kokeilun muodossa.
- SOSTE korostaa, että asiakkaiden maksamat omavastuut eivät saa muodostua esteeksi hoitotakuuseen sisältyvän tarpeenmukaisen hoitokäynnin tai lääkehoidon toteutumiselle.
- Määräaikojen tiukentaminen ei saa vaarantaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimia ja resursseja.
- SOSTE muistuttaa, että palveluita on saatava myös lähipalveluina. Sähköisten palvelujen rinnalla tarvitaan rinnakkainen tiedonsaanti- ja asiointimahdollisuus.
- SOSTE pitää kannatettavana STM:n omalääkärimallin selvitystä ja soveltuvan mallin käyttöönottoa hoitotakuun yhteydessä.

LAUSUNTO

SOSTE pitää perusterveydenhuollon hoitotakuun tiukentamista tärkeänä lainsäädäntöuudistuksena, joka tulee saattaa valmiiksi tämän hallituskauden aikana.

Hyvinvointialueilla on ollut jonkin verran aikaa valmistautua kiristyviin määräaikoihin ja tehdä sen edellyttämää toimintamallien kehittämistä, mutta alueet ovat erilaisissa tilanteissa. Joillakin alueilla nopea hoitoon pääsy toteutuu jo nyt, mutta monilla alueilla on jatkettava kehittämistyötä ja hoito- ja palvelupolkujen selkiyttämistä, jotta päästään hoitotakuun mukaisiin tavoiteaikoihin. Hoitotakuun vaiheittainen kiristäminen helpottaa tilannetta palvelun järjestäjän näkökulmasta. Asiakkaan kannalta jonojen purkaminen ja nopeaa hoitoon pääsyä edistävät toimet ovat tärkeitä, sillä pelkkä laki ei itsessään vielä takaa hoitotakuun toteutumista.

Hyvinvointialueiden toiminnan käynnistyessä tapahtuu monia isoja, samanaikaisia muutoksia ja hoitotakuun tavoitteiden täysimääräinen saavuttaminen voi joillakin alueilla olla haastavaa vaiheittainkin toteutettuna. Alueiden osaajaresurssit ja taloudelliset voimavarat on siksi

varmistettava ja alueiden on etenkin siirtymävaiheessa varauduttava myös palvelujen hankintaan ulkopuolisilta palveluntarjoajilta. SOSTE muistuttaa lisäksi, että hoitoprosessin laadun ja vaikuttavuuden varmistamiseksi on tärkeää, että kuntoutus nivoutuu kiinteäksi osaksi hoitopolkua ja että kuntoutus alkaa riittävän ripeästi ja oikea-aikaisesti.

Psykososiaalisiin hoitoihin pääsyä parannettava

Esitetty lainsäädäntö nopeuttaa lääkärille pääsyä ja lääkkeellisen hoidon aloittamista mielenterveysongelmissa, mutta muuta kuin lääkkeellistä apua koskee edelleen kolmen kuukauden määräaika joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta.

SOSTE tukee kansalaisaloitetta terapiatakuusta ja ehdottaa lakiin lisättäväksi uuden pykälän 51 d, joka koskisi psykososiaalisiin hoitoihin pääsyä perusterveydenhuollossa. SOSTE ehdottaa pykälän muotoiluksi seuraavaa: *Poiketen siitä, mitä 51 a §:ssä säädetään, 51 §:ssä tarkoitetun arvioinnin yhteydessä lääketieteellisesti tarpeelliseksi todettu mielenterveyden häiriöiden varhaiseen hoitoon tarkoitettu lyhytpsykoterapia tai muu psykososiaalinen interventio on järjestettävä potilaan terveydentila ja sairauden ennakoitavissa oleva kehitys huomioon ottaen kohtuullisessa ajassa, kuitenkin viimeistään kuukauden kuluessa siitä, kun 51 §:ssä tarkoitettu arviointi on tehty.*

SOSTE ehdottaa myös korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annettuun lakiin edellisessä kappaleessa ehdotettua lisäystä omaksi pykäläkseen psykoterapiaan tai psykososiaalisiin hoitoihin pääsystä. Vuoden 2021 korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (THL&Kela) tulosten mukaan joka kolmas korkeakouluopiskelija kärsii ahdistuksen ja masennuksen oireista. Vaikka opiskelija saa YTHS:n piiristä ajan ensimmäiselle arviokäynnille yleislääkärille pikaisesti, on varsinainen hoito kuukausia pitkän odotusajan takana. Psyykkisen hyvinvoinnin ja opiskelukyvyn tukemiseksi varhaisella ja lääketieteellisesti tarpeelliseksi todetulla hoidolla on paitsi yksilöllisesti myös yhteiskunnan taloudellisen kestävyyden näkökulmasta perusteltu tarve.

Hoitoon pääsyn parantamisen lisäksi on tärkeää turvata järjestöjen edellytykset tarjota ihmisten avuksi vertaistukea, keskusteluapua ja muuta matalan kynnyksen tukea.

Työvoiman saatavuuteen kiinnitettävä huomiota

Suomessa on huomattava pula hoitohenkilökunnasta ja tilanteen on ennakoitu heikkenevän edelleen, mikäli siihen ei tartuta riittävästi. Koulutuspaikkojen lisäämäisen ohella tärkeää on työhyvinvoinnista, työssäjaksamisesta ja muista työolosuhteista huolehtiminen. Tällä hetkellä selvitettävä omalääkärimalli voi lisätä terveyskeskustyön houkuttelevuutta. Hoitajapulan lisäksi erityisesti puhe- ja toimintaterapeuteista on pulaa valtakunnallisesti. Myös mielenterveystyön ammattilaisia tullaan tarvitsemaan nykyistä enemmän, jos terapiatakuun tavoitteita halutaan edistää. Fysioterapeuttien saatavuus on paikoin riittävää, mutta siltäkin osin työvoiman saatavuudessa on alueellista vaihtelua.

Kuntoutusta tarvitsevien tilannetta tarve kohentaa

Hoitotakuu kohentaa vain vähäisessä määrin kuntoutusta tarvitsevien tilannetta. SOSTE suosittaa jatkamaan hoitotakuun mukaista kehittämistä ja selvittämään mahdollisuutta liittää hoitotakuuseen erillinen kuntoutusta koskevan takuu, joka nopeuttaisi ja parantaisi kuntoutukseen pääsyä. Kuntoutustakuuta koskevan selvityksen ohella liikkeelle voisi lähteä esimerkiksi rajatusta kokeilusta joillakin hyvinvointialueilla.

Asiakkaiden maksamat omavastuut eivät saa olla este hoitokäynnille tai lääkehoidolle

SOSTE korostaa, että asiakkaiden maksamat omavastuut eivät saa muodostua esteeksi hoitotakuuseen sisältyvän tarpeenmukaisen hoitokäynnin tai lääkehoidon toteutumiselle.

Määräaikojen tiukentaminen ei saa vaarantaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimia ja resursseja

Hoitoon pääsyn parantamisen rinnalla on tärkeää siirtää sosiaali- ja terveyspalveluiden painopistettä sote-uudistuksen tavoitteiden mukaisesti hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Tämä lisää terveyttä ja hyvinvointia ja vähentää painetta hoitotakuun mukaisten vastaanottoaikojen kasvavaan tarpeeseen. Terveyttä edistävään työhön tulee varata riittävät resurssit.

Palvelujen esteettömyys ja saavutettavuus turvattava

Jotta palvelujen saatavuus alueiden sisällä olisi yhdenvertaista, tulee hyvinvointialueen järjestäjänä huolehtia, että hoitotakuun turvaamat palvelut ovat esteettömiä ja tosiasiallisesti kaikkien saavutettavissa. Palveluita on saatava myös lähipalveluina. Mikäli lähipalveluita muutetaan sähköisiksi palveluiksi, niille tarvitaan myös rinnakkainen tiedonsaanti- ja asiointimahdollisuus. Hoitoon pääsyä koskevien tietojen tulee olla ajantasaisesti saatavilla.

Hoidon jatkuvuutta ja suunnitelmallisuutta tulee parantaa

Tällä hetkellä vaativaa, eri alojen osaamista tarvitsevien ihmisten tarpeisiin ei pystytä vastaamaan sosiaalihuollon eikä terveydenhuollon toimin, vaan kyseisiä asiakkaita pallotellaan palvelusta toiseen, eikä mikään taho ota heidän tilanteestaan kokonaisvastuuta. Hoitotakuu ei riitä kohentamaan heidän tilannettaan, vaan tähän asiakasryhmään ja hyvinvointialueilla tehtävään moniammatilliseen yhteistyöhön tulee kiinnittää erityistä huomiota. Tätä edellyttää myös sote-järjestämislain 10§.

Esityksen toimeenpanossa ja toimintaa kehitettäessä tulisi kiinnittää huomiota hoidon jatkuvuuteen ja suunnitelmallisuuteen. Erityisesti pitkäaikaissairautta sairastavat potilaat

hyötyvät siitä, että heitä hoitaa pääsääntöisesti sama lääkäri ja sama hoitaja. Sama koskee suun terveydenhuoltoa.

SOSTE pitää kannatettavana STM:n omalääkärimallin selvitystä ja soveltuvan mallin käyttöönottoa hoitotakuun yhteydessä. Omalääkärimalli vahvistaa hoidon jatkuvuutta ja saatavuutta potilaan näkökulmasta, ja omalääkärimallin on todettu vähentävän päivystyskäyntejä sekä hoitojonoja.